

УДК 373.5.048:005

ІНДИКАТИВНЕ ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ ДО ВВЕДЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ**Галина Єльнікова****доктор педагогічних наук, професор, заступник
директора з наукової роботи ІІТТО НАПН України*

Отримано статтю 17.01.2013р. Затверджено до друку 12.02.2013р.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:
профільне навчання,
готовність освітніх систем,
індикативне планування,
індикатори готовності,
моніторинг.**Реферат**

У статті розкривається проблема готовності освітніх систем до введення профільного навчання. Інтеграція України у міжнародний освітній простір вимагає від людини свідомого вибору майбутньої професії уже в старшій школі, що зумовлює необхідність її профілізації. Це забезпечується, насамперед, оновленням змісту і методів функціонування освітньої системи з метою підвищення рівня готовності до введення профільного навчання. Здійснений аналітичний огляд літературних джерел засвідчив, що проблеми педагогічної готовності досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, але готовність освітньої системи до введення профільного навчання системно не вивчалася. Обґрунтовано стан готовності освітньої системи до введення профільного навчання, який складається із готовності суб'єктів перетворень та готовності ресурсів і умов для введення профільного навчання. Встановлено, що забезпечення готовності освітніх систем вимагає відповідних інструментів: індикативного планування та моніторингу готовності до введення профільного навчання. Індикативне планування розкривається як антипод директивного і як найбільш розповсюджена в усьому світі форма державного планування економічного розвитку на макро- і мікрорівнях за спеціально визначеними індикаторами. З метою визначення готовності освітньої системи до введення профільного навчання виокремлено набір індикаторів, що використовуються для проведення моніторингу, за результатами якого здійснюється комплексний аналіз ситуації та виявляються проблемні зони готовності освітньої системи до введення профільного навчання.

Вступ

Проблема профільного навчання розглядалася в традиційному для вітчизняної педагогічної науки сенсі, поза зв'язком із широким соціальним контекстом і необхідністю вагомих організаційних змін у процесі шкільного навчання. Однак інтеграція України у міжнародний освітній простір вимагає від людини свідомого вибору майбутньої професії вже в старшій школі, що зумовлює необхідність її профілізації. Це дає шанс створити найсприятливіші умови для диференційованого навчання старшокласників, забезпечити їхнє професійне самовизначення, допомогти школі об'єднати ресурси та зусилля з іншими навчальними закладами – професійно-технічними, вищими, міжшкільними навчально-виробничими комбінатами тощо, а в перспективі – і з потенційними роботодавцями. Виконання цього завдання забезпечується, насамперед, оновленням змісту і методів функціонування освітньої системи з метою підвищення рівня готовності до введення профільного навчання.

Аналіз досліджень і публікацій

Аналітичний огляд літературних джерел свідчить про те, що в цілому проблеми педагогічної готовності досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Н. Ничкало, В. Моляко, С. Стрижак, В. Усков та ін. Загальні аспекти формування готовності вчителя до професійної діяльності розглядали: М. Дьяченко, Л. Кандибович, Г. Костюк, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Сластьонін, А. Щербак. Проблеми готовності майбутніх педагогів різних спеціальностей до професійної діяльності вивчали: І. Гавриш, Л. Григоренко, О. Гура, Л. Кадченко, Л. Кондрашова, А. Ліненко, С. Максименко, Р. Нізамов, О. Пелех, Г. Троцько, Ю. Шаповал, В. Щедриков та ін. Проте готовність освітньої системи до введення профільного навчання системно не досліджувалася.

Мета статті

Розгляд системи індикаторів готовності освітньої системи до введення профільного навчання.

Виклад основного матеріалу

Готовність освітньої системи до введення профільного навчання – складний об'єктно-суб'єктний її стан, що характеризується наявністю певних умов внутрішнього і зовнішнього характеру, які дозволяють, при раціональному

*** Контактні дані**

Тел.: 252-71-75, 252-74-83
Fax: 259-45-53
e-mail: ipto_info@ukr.net

витрачання ресурсів, часу та зусиль, забезпечити успішне введення профільного навчання на старшому ступені загальної освіти. Цей стан складається із таких основних компонентів: ціннісної, мотиваційної і компетентнісної готовності суб'єктів перетворень до вирішення завдань уведення профільного навчання та готовності ресурсів й умов, що використовуються суб'єктами перетворень.

Аналіз практики свідчить, що введення профільного навчання має здійснюватися при забезпеченні готовності освітніх систем. Це вимагає відповідних інструментів, серед яких виділяємо два взаємопов'язаних: індикативне планування та моніторинг готовності до введення профільного навчання [6; 7].

Із точки зору обов'язковості планових завдань розрізняють директивне та індикативне планування. Директивне планування являє собою процес прийняття рішень, що мають обов'язковий характер для об'єктів планування. Індикативне планування є антиподом директивного – не має обов'язкового характеру, хоча може містити й обов'язкові завдання. У цілому, воно носить спрямовуючий, рекомендаційний, орієнтуючий характер. Це найбільш розповсюджена в усьому світі форма державного планування економічного розвитку на макро- і мікрорівнях, для здійснення якої використовуються результати вимірів за спеціально визначеними індикаторами.

Індикатор розглядаємо як доступну спостереженню і вимірюванню характеристику досліджуваного об'єкта. Система індикаторів – це взаємопов'язана їх сукупність, що дозволяє отримувати необхідну і достатню інформацію про стан оцінюваних параметрів і предмета планування (моніторингу, оцінки) в цілому. Значення індикаторів полягає у забезпеченні кількісних величин або якісних характеристик, що описують конкретний стан індикатора. Одиницею вимірювання є кількісне або якісне вираження параметрів, які оцінюються, та індикаторів, що відповідають специфічному характеру і дозволяють виявити, виміряти й оцінити його стан. Цільові значення індикаторів – це ті зміни якостей освітньої системи, що відповідають поставленим цілям і свідчать про їх досягнення. Досягнення цільових значень індикаторів є свідченням, на підставі якого здійснюється оцінка ситуації, або критерієм оцінки. У нашому випадку – оцінки готовності освітньої системи до введення профільного навчання.

Для встановлення набору індикаторів, які свідчать про характер перебігу того чи іншого процесу і його результати, необхідно спочатку виділити найбільш значущі параметри оцінки. Виходячи із прийнятого нами підходу, надаємо

такі основні й загальні для різних рівнів управління параметри оцінки готовності освітньої системи до введення профільного навчання.

Параметр 1 – готовність суб'єктів: ціннісна; мотиваційна; виконавська.

Параметр 2 – готовність необхідних умов і ресурсів: створення нормативної бази переходу на профільне навчання; використання наявної освітньої мережі та інфраструктури, аудиторного фонду та створення нових локальних освітніх мереж для організації профільного навчання; забезпечення структурно-інституційних ресурсів переходу на профільне навчання; обґрунтування, накопичення і використання концептуальних ресурсів; розробка та використання програмно-методичного забезпечення; підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, професійний розвиток і доцільна розстановка кадрів, покликаних організувати, здійснювати, забезпечувати, супроводжувати перехід на профільне навчання; матеріально-технічне забезпечення, залучення та використання обладнання, засобів навчання, транспортних засобів тощо; інформаційне забезпечення; фінансове забезпечення; управлінський супровід необхідних змін системи.

Подальшим кроком у розробці показників готовності освітніх систем до введення профільного навчання стало створення набору індикаторів, до них мають бути включені такі види (за А. Мойсеевим [3]):

1. Індикатори наявності. Про готовність до введення профільного навчання в ряді випадків можна судити при наявності або відсутності певних ресурсів, результатів.

2. Індикатори кількості. У разі, коли інформації про наявність певних фактів недостатньо для висновків про готовність освітньої системи до введення профільного навчання, корисно використовувати конкретизуючі ситуацію кількісні показники.

3. Індикатори якості. Необхідність оцінки якості передумов готовності до введення профільного навчання. Показники якості зазвичай пов'язані з рівнем реалізації певних значущих вимог та зі ступенем відповідності реальної ситуації цим вимогам. Використання таких індикаторів передбачає наявність сформульованих нормативних вимог до різних аспектів готовності системи до введення профільного навчання. Показники якості за певних умов можуть бути виражені і в кількісній формі.

4. Індикатори ефективності економічності. З урахуванням чималих ресурсних витрат на введення профільного навчання важливо оцінювати також раціональність, ефективність, економічність витрат використовуваних ресурсів.

Тут мова може йти про індикатори, що відображають співвідношення отриманого ефекту до витрат або співвідношення реальних і нормативно встановлених раціональних витрат.

5. Індикатори часу. Введення профільного навчання і підготовка до нього – процеси, які вимагають певного часу. Якщо має місце поспіх і штучне форсування переходу на профільне навчання, то виникає ризик низької якості, або й

профанації цього переходу. Але й розтягувати ці процеси на невизначений термін також не варто, тому необхідно пов'язувати досягнення головних і проміжних цілей із часовими періодами.

Систему індикаторів, що характеризують готовність освітньої системи до введення профільного навчання на основі аналізу комплексу названих вище наукових досліджень [6; 7], нами представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Система індикаторів, що характеризують готовність освітньої системи до введення профільного навчання (ПН)

№	Укрупнена група індикаторів	Сутність індикаторів готовності
1	Готовність нормативної бази	<p>1.1. <i>Наявність легітимно прийнятих і затверджених нормативних актів, що регламентують:</i></p> <p>1.1.1. Загальні питання організації;</p> <p>1.1.2. Зміст, технології та методичну підтримку введення профільного навчання;</p> <p>1.1.3. Питання організації поточної і підсумкової атестації учнів;</p> <p>1.1.4. Питання транспортування, забезпечення харчуванням, безпеки і охорони здоров'я учнів за умови мережевої моделі;</p> <p>1.1.5. Питання кадрового забезпечення;</p> <p>1.1.6. Фінансово-економічні питання;</p> <p>1.1.7. Питання управлінського супроводу.</p> <p>1.2. <i>Повнота номенклатури нормативних актів</i></p> <p>1.3. <i>Наявність / відсутність і кількість важливих питань, не врегульованих нормативною базою</i></p> <p>1.4. <i>Кількість і відсоток від потреби нормативних актів</i></p> <p>1.5. <i>Дієвість нормативних актів</i></p>
2	Готовність до використання наявної освітньої мережі та інфраструктури, аудиторного фонду та створення нових локальних освітніх мереж для організації профільного навчання	<p>2.1. Наявність достатньої інфраструктури та аудиторного фонду для організації допрофільної підготовки та профільного навчання</p> <p>2.2. Кількість і частина від потреби місцевих освітніх мереж школи для організації профільного навчання</p> <p>2.3. Потужність мережі, кількість і частина від потреби учнівських місць у мережах, створених для організації ПН (в цілому і по окремих профілях навчання)</p> <p>2.4. Наявність регламентів мережевої взаємодії</p> <p>2.5. Кількість і відсоток учнів, яким надана транспортна доступність для отримання послуг (в місті і селі)</p>
3	Готовність структурно-інституційних ресурсів переходу на ПН	<p>3.1. Наявність ресурсного центру</p> <p>3.2. Укомплектованість центру необхідними ресурсами</p> <p>3.3. Наявність суспільно-державного органу сприяння введенню ПН</p> <p>3.4. Наявність, кількість і відсоток від потреби регіональних та шкільних команд введення ПН</p> <p>3.5. Наявність інформаційного ресурсу як віртуального інституту підтримки введення профільного навчання</p>

4	Готовність концептуальних, науково-методичних ресурсів	<p>4.1. Наявність моделі та/або концепції переходу на ПН, методичних рекомендацій щодо переходу на профільне навчання, переходу на профільне навчання типових освітніх програм і програм розвитку шкіл, що здійснюють профільне навчання</p> <p>4.2. Наявність моделі наукового консультування та супроводу введення профільного навчання в регіоні, районі, школі</p> <p>4.3. Наявність інфраструктури вивчення, узагальнення і поширення досвіду запровадження ПН</p> <p>4.4. Наявність закріплення відповідальності науково-методичних кадрів за надання консультаційних послуг у сфері ПН</p>
5	Готовність ресурсів забезпечення для введення ПН	<p>5.1. Забезпеченість рекомендацій з контролю й оцінки досягнень учнів у системі ПН (кількість і відсоток від потреби)</p> <p>5.2. Кількість і відсоток від потреби навчальних програм профільного рівня (у цілому й за окремими профілями)</p> <p>5.3. Кількість і відсоток від потреби навчальних програм базового рівня ППП, ПЗ (у цілому й за окремими профілями)</p> <p>5.4. Кількість і відсоток від потреби навчальних програм елективних курсів (у цілому й за окремими профілями)</p> <p>5.5. Кількість і відсоток від потреби підручників та навчальних посібників для ПН (у цілому й за окремими профілями)</p> <p>5.6. Кількість і відсоток від потреби навчальних посібників для самостійної роботи учнів (у цілому й за окремими профілями)</p> <p>5.7. Кількість і відсоток від потреби методичних посібників та рекомендацій для вчителів (в цілому й по окремих профілях)</p> <p>5.8. Забезпеченість методиками діагностики навченості учнів у системі ПН (кількість і відсоток від потреби)</p>
6	Готовність кадрових ресурсів	<p>6.1. Кількість і питома вага педагогічних працівників, які пройшли підготовку, професійну перепідготовку або курси підвищення кваліфікації для роботи в системі ПН</p> <p>6.2. Кількість і питома вага методичних кадрів, які пройшли підготовку, професійну перепідготовку або курси підвищення кваліфікації для роботи в системі ПН</p> <p>6.3. Кількість і питома вага управлінських кадрів, які пройшли підготовку, професійну перепідготовку або курси підвищення кваліфікації для роботи в системі ПН</p> <p>6.4. Кількість і питома вага кадрів з високою ціннісною готовністю до введення ПН</p> <p>6.5. Кількість і питома вага кадрів з високою мотиваційною готовністю до введення ПН</p> <p>6.6. Кількість і питома вага кадрів з високою виконавською готовністю до введення ПН</p> <p>6.7. Кількість і питома вага кадрів, які мають досвід роботи в системі ПН</p> <p>6.8. Кількість і відсоток від потреби фахівців, покликаних здійснювати супровід введення ПН</p>
7	Готовність кадрової інфраструктури	7.1. Наявність закладів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти до підготовки

		кадрів для системи ПН
		7.2. Потужність інфраструктури роботи з кадрами, кількість і відсоток від потреби навчальних місць
		7.3. Кількість затверджених освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти
		7.4. Кількість і відсоток від потреби слухачів, які пройшли підготовку на різних рівнях
		7.5. Дієвість роботи з кадрами
8	Готовність матеріально-технічних ресурсів	8.1. Кількість і відсоток від потреби ЗНЗ, оснащених обладнанням та засобами навчання, необхідними для ПН
		8.2. Кількість і відсоток від потреби транспортних засобів, що використовуються для підвезення учнів
		8.3. Кількість і відсоток від потреби водіїв відповідної кваліфікації
9	Готовність інформаційного, рекламного і PR-супроводу	9.1. Кількість і відсоток від потреби учасників освітнього процесу, досить поінформованих про мету, завдання, переваги ПН
		9.2. Наявність інформаційних ресурсів і каналів, які систематично займаються інформаційним, рекламним і PR-супроводом уведення ПН
10	Готовність фінансових ресурсів	10.1. Наявність розрахунку потреб у фінансових ресурсах на введення ПН, що враховує всі основні статті витрат
		10.2. Наявність затвердженої схеми фінансування основних витрат з уведення ПН з урахуванням бюджетів усіх рівнів та позабюджетних коштів
		10.3. Наявність питань фінансування введення ПН у середньострокових регіональних програмах розвитку (району, школи або системи освіти)
		10.4. Обсяги і відсоток від потреби фінансових ресурсів, необхідних для введення ПН (у цілому і за головними статтями витрат)
11	Комунікаційна готовність	11.1. Наявність зв'язків з конкретними фахівцями, що забезпечують ресурсний та управлінський супровід введення ПН в регіоні, районі, школі
12	Управлінська готовність	12.1. Наявність документованої моделі управління введенням ПН, що містить розподіл цілей, функцій управління, опис організаційної структури, регламентів і механізмів управління
		12.2. Наявність системи мотивації, стимулювання і підтримки кадрів до впровадження ПН
		12.3. Володіння системою індикаторів оцінки готовності до введення НО і використання цієї системи

У ході дослідження нами сформульовано сукупність вимог до індикаторів, що мають використовуватися в рамках системи моніторингу готовності до введення профільного навчання: здатність відображати значущі ключові характеристики оцінюваних параметрів; можливість виявлення цільових значень індикатора; відповідність особливостям рівнів системи освіти;

економічність і мінімізація кожного індикатора з урахуванням потреб різних рівнів управління системою освіти; інструменталь-

ність і технологічність використовуваних індикаторів (з урахуванням існуючих можливостей збору даних, методик вимірювань, аналізу та інтерпретації даних, підготовленості споживачів освітніх послуг до їх сприйняття); цілісність і

взаємодоповнюваність індикаторів; зручність застосування й можливість використання індикаторів як у зовнішній оцінці готовності до введення профільного навчання, так і для самооцінки, внутрішнього моніторингу й експертизи якості навчального процесу.

Висновок

При практичному використанні запропонованої системи індикаторів вважаємо за доцільне рекомендувати: по-перше, враховувати, що робота з індикаторами не є самоціллю, а лише засобом для отримання обґрунтованих висновків про готовність освітньої системи до введення профільного навчання; по-друге, чим масштабнішою є освітня система, тим більше про оцінку її готовності до введення профільного

навчання варто робити висновок з укрупнених груп індикаторів, що скорочує кількість узагальнених параметрів такої оцінки. Це дозволить здійснити комплексний аналіз ситуації та виявити проблемні зони готовності до введення ПН, тобто ті змістові й процесуальні аспекти, за якими спостерігається найбільша частка проблемних індикаторів. Саме з цих аспектів і потрібне прийняття невідкладних управлінських рішень. І по-третє, необхідно виділяти в загальному переліку індикаторів пріоритетні, пов'язані з готовністю нормативно-правової бази, програмно-методичного та кадрового забезпечення введення профільного навчання в даній освітній системі.

Література

1. *Аверкин В. Н.* Теоретические основы и практика инновационного административного управления территориальными образовательными системами: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / В. Н. Аверкин ; Новгородский гос. ун-т им. Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 1999. – 42 с.
2. *Кадровые ресурсы профильного обучения / авт. колл.: В.И. Блинов, С.С. Кравцов, И.С. Сергеев.* под ред. А.А. Пинского: монография. – М., 2005. – 104 с.
3. *Ключевые проблемы региональных образовательных систем: Опыт анализа / под ред. А.М. Моисеева.* – М.: РОССПЭН, 2002. – 284 с.
4. *Майоров А.Н.* Мониторинг в образовании / А.Н. Майоров. – СПб.: Образование–Культура, 1998. – 344 с.
5. *Методология и методика сопровождения региональных проектов развития образования / под ред. Е.И. Казаковой, А.М. Моисеева.* – М.: РОССПЭН, 2003.
6. *Самодрин А. П.* Педагогічна організація регіону: теорія і практика : монографія / А. П. Самодрин. – Кременчук : ПП Щербатих, 2006. – 232 с.
7. *Шиян Н. І.* Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика : монографія / Н. І. Шиян. – Полтава : АСМІ, 2004. – 443 с.

Реферат

Индикативное оценивание готовности образовательных систем к введению профильного обучения

Сельникова Галина Васильевна,

*доктор педагогических наук, профессор,
заместитель директора по научной работе
Института профессионально-технического
образования НАПН Украины*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

профильное обучение,
готовность образовательных систем,
индикативное планирование,
индикаторы готовности,
мониторинг.

В статье раскрывается проблема готовности образовательных систем к введению профильного обучения. Интеграция Украины в международное образовательное пространство требует от человека сознательного выбора будущей профессии уже в старшей школе, что обуславливает необходимость ее профилирования. Это обеспечивается, прежде всего, обновлением содержания и методов функционирования образовательной системы с целью повышения уровня готовности к введению профильного обучения. Проведенный аналитический обзор литературных источников показал, что проблемы педагогической готовности исследовали отечественные и зарубежные ученые, но готовность образовательной системы к введению профильного обучения системно не изучалась. Обосновано состояние готовности образовательной системы к введению профильного обучения, состоящее из готовности субъектов преобразований и готовности ресурсов и условий для введения профильного обучения. Установлено, что обеспечение готовности образовательных систем требует соответствующих инструментов: индикативного планирования и мониторинга

готовности к введению профильного обучения. Индикативное планирование раскрывается как антипод директивного и как наиболее распространенная во всем мире форма государственного планирования экономического развития на макро-и микроуровнях по специально выделенным индикаторам. С целью определения готовности образовательной системы к введению профильного обучения определен набор индикаторов, используемых для мониторинга, по результатам которого осуществляется комплексный анализ ситуации и выявляются проблемные зоны готовности образовательной системы к введению профильного обучения.

Abstract**Indicative evaluation of educational systems readiness
to introduction of occupational training****Yelnikova Halyna Vasylivna**

*D.Sc. in Pedagogy, Professor, Principal research fellow of the
Laboratory for vocational education management Institute
of Vocational Education under the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

KEY WORDS:

occupational training,
world systems readiness,
indicative planning,
readiness indicators,
monitoring.

The article considers the problem concerning readiness of educational systems to introduction of occupational training. Ukraine's integration to international education scope demands from a human to consciously chose a future profession already when at school hence stipulating the necessity of profilization. It is guaranteed, first of all, by renewal of content and methods of educational system functioning for the purpose of increasing the readiness level to introduction of occupational training. Analytical review of references has testified that problems of pedagogical availability have been studied by home and foreign scientists but educational system readiness to introduction of occupational training has not been surveyed yet. The author proves the state of educational system readiness to introduction of occupational training that consists of availability of resources and conditions for its introduction. Indicative planning is revealed as an antipode of a directive one and as a worldwide spread form of economic development state planning at macro- and micro-levels according to specially determined indicators. To define educational system readiness to introduction of occupational training, a set of indicators used for monitoring implementation is singled out. According to results of the monitoring a complex analysis of a situation is realized and problem zones of educational system readiness to introduction of occupational training become apparent.

References

1. *Averkin V.N.* Teoreticheskie osnovy i praktika innovatsionnogo administrativnogo upravleniya territorialnyimi obrazovatelnyimi sistemami: avtoreferat (Theoretical bases and practice as to innovative administrative management of territorial educational systems). Synopsis, Velikii Novgorod, 1999, 42 p.
2. *Blinov V.I., Kravtsov S.S., Sergeev I.S.* Kadrovye resursy profilnogo obucheniya (Personnel resources for occupational training). Moscow, 2005, 104 p.
3. *Klyuchevye problemy regionalnykh obrazovatelnykh sistem* (Key problems of regional educational systems). Moscow, 2002, 284 p.
4. *Maivorov A.N.* Monitoring v obrazovanii (Monitoring in education). Saint Petersburg, 1998, 344 p.
5. *Metodologiya i metodika soprovozhdeniya regionalnykh proektov razvitiya obrazovaniya* (Methodology and methods of maintenance for regional development of educational projects). Moscow, 2003.
6. *Samodrin A.P.* Pedagogicheskaya organizatsiya oblasti: teoriya i praktika (Pedagogical organization of a region: theory and practice). Kremenchuk, 2006, 232 p.
7. *Shyian N.I.* Profilnye navchannya u shkolakh silskoi mistsevosti: teoriya i praktika (Occupational education in rural schools: theory and practice). Poltava, 2004, 443 p.

0,61 д.а.

